

Samaan virkaan ei voi astua kahdesti: Mediakulttuuri ja muutos

Virkaanastujaisesityelmä Tampereen yliopistossa 14.3.2003

Kun Suomen kansa käy sunnuntaina vaaliurnille, on kyse paitsi *Haluatko kansanedustajaksi* -kilvasta, joksi television neloskanava on vaalit nimennyt, myös *Haluatko pääministeriksi* -leikistä. Sunnuntai-iltana voimme kuitenkin jännittää myös sitä, kuinka paljon myötätuntoääniä saa Leena Harkimo, jonka Hjallis vaihtoi nuorempaan. Ilta kertoo meille vielä senkin, antaako kansa tuomion vaiko synninpäästön Hjallisen uudelle mielitietylle. Maalisvaalit ovat siis paitsi hallitusvaalit myös Hjallis-vaalit, Leena-vaalit ja Merikukka-vaalit.

Kolmisenkymmentä vuotta sitten feministit sinkosivat esiin tunnuksen "Henkilökohtainen on poliittista". Nyt tuo ajatus näyttää kääntyneen pääläelleen, aivan kuin alkuperäistä ideaa pilkkaavaan muotoon "Poliittinen on henkilökohtaista." Sisällöltään politiikka näyttää muuttuneen vaihtoehdottomaksi kansantalouden hallinnoinniksi. Kun valtiovarainministeriön huippuvirkamiehet asettavat budjettiraamit, on sailaan kauniissa maailmassa yhä vähemmän väliä, onko pääministerin karikatyyrillä Itsevaltiaissa punainen, sininen vaiko vihreä kravatti. Ja jos poliittisella värillä ei nykyään ole entistä väliä, etsitään eroja muualta, ennen muuta henkilöistä.

Me ollaan taviksia kaikki

Kyse ei kuitenkaan ole yksin siitä, että politiikka näyttää muuttuneen aiempaa epäpoliittisemmaksi tai että populaarijulkisuus on läpikotaisin henkilöitynyttä. Kyse on myös eliitin ja kansan suhteiden muuttumisesta. Isoveli kyllä valvoo meitä edelleenkin, ja sillä on käytössään joukko aivan uusia elektronisia valvonnan välineitä. Mutta samalla myös me valvomme aiempaa tehokkaammin isoaveljeä – tai ainakin isonveljen julkista kuvaa. Valta, asema tai kuuluisuus eivät enää suojaa kantajiaan entiseen tapaan. Poliitiikan, talouden ja kulttuurin näkyvien hahmojen ihailuun sekoittuu nykyään myös päivittelyä, narkästystä, jopa suoranaista pilkkaa.

Media tuo monet aiemmin yksityisinä pidetyt asiat julkiselle alueelle. Samalla se arkistaa monia aiemmin pyhinä pidettyjä alueita. Media tarjoaa kurkistusaukon, josta rahvas voi katsella eliittiä, lapset ja nuoret vanhempia, miehet naisia ja naiset miehiä. Media saa meidät menettämään viattomuutemme ja näyttää tarjoavan meille kaikennäkijän paikkaa. Ihmekö sitten, että ajan henkenä on olla "cool". Kun mitkään elämät eivät ole salaisia elämiä, vaan kaikki paljastetaan, skandaalit menettävät skandaalimaisuuttaan, ja meistä kaikista tulee skeptikkoja ja relativisteja.

Käynnissä on muutos, joka ravistelee julkisen ja yksityisen, poliittisen ja henkilökohtaisen, virallisen ja intiimin samoin kuin eliittikulttuurin ja populaarikulttuurin suhteita. Julkisuuden hahmoihin kohdistuva tarkkailu paljastaa sen suuren salaisuuden, että me ollaan taviksia kaikki, kun oikein silmiin katsotaan. Sitä paitsi todellisuusteleviossa ja erilaisissa visailuissa tähtinä eivät enää ole vain julkikkiset, vaan myös tavikset. Voimme nyt tirkistellä televisiosta myös kaltaisiamme ihmisiä, tyydyttää utelaisuuttamme kotisohviemme turvallisissa uumenissa.

Fakta ja fiktio, asia ja viihde, sekoittuvat mediavälitteisessä nykykulttuurissa yhä useammin. Kun Suomen historian merkkihenkilöt on totuttu esittämään ennen muuta traagisiksi hahmoiksi, näyttäytyvät kansakunnan kellokkaat nykymediassa yhä useammin melodramaattisessa eli paisuttelevassa valossa, mutta sen rinnalla ja osana myös koomisessa elleivät peräti farssimaisessa valossa.

Onko politiikka siis muuttunut saippuaopperaksi? Tuliko Kirsi Piha tehneeksi uransa poliittisimman siirron, kun hän jättäessään eduskunnan ryhtyi MTV3:n *Vaarallinen risteys* -ajankohtaisohjelman juontajaksi? Onko televisiosta tullut tompaa kuin todellisuudesta? Pysykää kanavalla!

Symbolinen ja reaalin

Kanavalla kannattaa pysyä siksikin, että itse asiassa 1960-luvun lopun feministit olivat oikeassa. Henkilökohtainen samoin kuin sitä koskevat esitykset todellakin ovat poliittisia. Kun Hjalista, Leenaa ja Merikukkaä käsitellään mediassa, kyse ei ole vain melodraamasta tai komediasta, vaan myös siitä, mitä ihmisten välisissä suhteissa pidetään mahdollisena ja suotavana. Kyse on politiikasta monessakin mielessä – siis siitä, kuinka arjen puhetoivoilla ja käytännöllä ja viime kädessä myös laeilla ja asetuksilla säädellään ihmisten keskinäistä kanssakäymistä.

Mediatekstit ovat tietenkin ”vain” symbolisia esityksiä jostakin, mutta näillä symbolisilla esityksillä on myös reaalisia vaikutuksia. Mediassa ei useinkaan esitetä sellaista, mitä kulttuurissamme pidetään sopimattomana esittämisen kohteena. Mutta yhtä lailla myös mediaesitykset itse vaikuttavat siihen, mitä ylipäätään pidämme mahdollisena ja hyväksyttävänä.

Media ei siis ole jossakin elämän ulkopuolella. Päinvastoin: kun kyse on ihmisten maailmasta, symbolinen on aina osa reaalista. Niinpä media ja kulttuuri eivät ole aikamme yhteiskunnallisten kamppailujen ulkopuolella, vaan itse asiassa monessakin mielessä niiden näyttämöinä.

Aikamme kipeimmät yhteiskunnalliset ongelmat – sodat, nälkä, köyhyys, sairaudet, velka, ympäristön pilaantuminen ja ihmisten pakko siirtyä paikasta toiseen – eivät ole ensisijaisesti mediaan liittyviä tai kulttuurisia ongelmia. Niiden ratkaisemista ei kuitenkaan voi ajatella riippumatta siitä, kuinka ne mediassa esitetään ja millaisia niitä koskevia käsityksiä kulttuuri meihin juurruttaa. Media ja kulttuuri ovat osa ongelmaa, minkä vuoksi niiden on oltava myös osa ratkaisua, jos nämä ongelmat todella halutaan ratkaista.

Operaatio Rajaton onni

Media ja kulttuuri vaikuttavat siis siihen, mitä pidämme mahdollisena ja toivottavana. Printtimedian valtakaudella, joka oli myös kansallisen identiteettimme rakentamisen aikaa, korostui mukautuminen niukkuuteen. Ehkä Antti Eskola viittasi juuri tähän, kun hän joitakin vuosia sitten totesi Tampereen mieskulttuuripäivillä, että Suomessa ihmisillä on perinteisesti saanut olla tarpeita, mut-

ta ei haluja. Nautinnot ovat olleet talonpoikaisen perinnön leimaamassa maassa epäilyttäviä.

Jälkitalonpoikaisen citykulttuurin tunnus on kuitenkin "hetimullekaikkitanne-nyt". Kun 1800- ja 1900-lukujen korkeakulttuuri saarnasi halujen tyydyttämisen lykkäämistä, on 2000-luvun populaarikulttuurin pääsävelenä libidomme välitön ja kaikkinaisen tyydytys. Tärkeää ei ole nyt "me", jonka yhteisen hyvän nimissä kaikkien on kiristettävä vyötään ja säädettävä päätään. Ei: "Sinä" olet tärkeä.

Usein tuntuukin siltä, kuin eläisimme jatkuvaa viikonloppua, jolloin meillä on vain oikeuksia eikä juurikaan velvollisuuksia. Yhdysvaltain operaatio *Äärettömän oikeuden* nimi jouduttiin vaihtamaan islamilaisen maailman vastustuksen vuoksi, mutta operaatio *Rajaton onni* jatkuu kaikkialla lännessä. Mainokset puhuttelevat meitä yksilöinä ja lupaavat, että kaikki haaveemme voivat toteutua maan päällä. Ihmekö sitten, että masennus on aikamme kansantauti ja että ihmisiä ohjataan rajattomaan onneen yhä useammin myös mielialalääkkein.

Moderniteetti utopiana ja tragediana

Totisesti me elämme ristiriitaista aikaa. Moderniteetti, kapitalismi, millä nimellä sitä haluammekin kutsua, on dynaamisin, rajoja ylittävin ja perinteitä purkavin yhteiskuntajärjestelmä, jonka ihmiskunnan tähänastinen historia tuntee. Se on tuottanut ennennäkemättömän aineellisen vaurauden ja lukuisia aiemmin tuntemattomia mahdollisuuksia inhimilliseen itsetoteutukseen. Sen poliittiset ihanteet – vapaus, oikeus, itsemäärääminen ja mahdollisuuksien yhtäläisyys – peittoavat ainakin periaatteessa kaikki aiemmat ideologiat humanisuudessaan ja universaalisuudessaan.

Mutta kaikki tämä on lunastettu hirvittävän kalliilla hinnalla. Inhimillisten voimavarojen yltäkylläisen kehittymisen käänköpuolena ovat ennennäkemättömät inhimilliset tragediat, joissa ihmiselämä on kerta toisensa jälkeen osoittautunut arvottomaksi ja ihmisten enemmistö on tuomittu puutteeseen ja elämään vailla oikeuksia. Nykyajan lupaukset vapaudesta ja oikeudesta ovat globaalisti ajatellen toteutuneet vain harvojen ja valittujen kohdalla.

Kun iloitsemme Suomen menestyksestä verkkopalvelujen ja mobiiliviestinnän luvattuna maana, emme saa sanotun valossa unohtaa sitä, että Senegalin 13 000 kylästä vain kolmeen tuhanteen johtaa puhelinlinja. Myös se on syytä muistaa, että vajaan viidenneksen maailman väestöstä muodostavissa OECD-maissa on 9/10 maapallon internetin käyttäjiä.

Jokainen meistä on heikoin lenkki

Nykykulttuuri on pullollaan kuvitelmia ihmisen kaikkivoipaisuudesta. Mutta me olemme vajavaisia, haavoittuvia ja heikkoja. Näennäinen riippumattomuutemme on mitä syvintä riippuvaisuutta toisista ihmisistä. Itse olen riippuvainen muun muassa yliopiston palkanlaskijoista ja siivoojista, lasteni opettajista, vesijohto- ja sähkölaitosten työntekijöistä, päivittäistavarakauppani myyjistä, kahvini viljelijöistä ja lukemattomista muista ihmisistä, joita en tunne enkä osaa edes ajatella. Kukaan meistä ei selviä yksin, eikä kukaan tai mikään elä ikuisesti. Me olemme osa muutosten ketjua, kaikki meistä heikoimpia lenkkejä.

Me olemme rajallisia, erityisiä, partikulaarisia. Mutta tämän päivän länsi-maailman erikoisuuksiin kuuluu syvälle juurtunut ajatus siitä, että me olisimme universaaleja. Usko ihmisen universaalisuuteen näkyy hellyttävimmillään – tai

sitten hätkähdyttävimmillään – erilaisissa tieteiskuvitelmissa, joissa alienit poikkeuksetta muistuttavat tavalla tai toisella Tellus-planeetan *homo sapiens* -lajin edustajia. Tämä siitä huolimatta, että nykyään tiedetään, että jos muualla maailmankaikkeudessa on kehittynyt elämää, ei ole käytännössä mitenkään mahdollista, että se muistuttaisi meitä. Voisimme huoleti unohtaa humanoidit, koska *homo sapiens* on kehittynyt maapallon erityisissä oloissa monien sattumien kautta. Päälle päätteeksi jos evoluutio voisi planeetallamme tapahtua uudelleen, sen satunnaisuus takaisi sen, että se ei seuraisi samaa polkua kuin ensimmäisellä kerralla.

Jo biologinen hahmomme on siis monien sattumien summaa – kulttuurimme muodoista puhumattakaan. Me olemme totta tosiaan erityisiä, partikulaarisia. Siitä huolimatta meillä on vahva taipumus nähdä sekä historian pitkäkestoiset piirteet että nykyculttuurin ohimenevät ilmiöt siten, kuin ne olisivat välttämättömiä ja universaaleja.

Mediakulttuurin partikulaarisuus

Nykyhetken medioituneen kulttuurin partikulaarisuuden tarkastelu on mediakulttuurin tutkimuksen keskeisiä alueita. Mutta myös mediakulttuurin tutkimus- ja opetusalue on itse partikulaarinen. Tämä epäpyhä allianssi yhdistää itseensä asioita, joita aiemmin pidettiin yhteismitattomina, jopa yhteen sopimattomina, nimittäin korkeakulttuurin ja populaarisen median. Median ja kulttuurin tarkastelu yhdessä on tullut mahdolliseksi sen myötä, että kulttuuria ei akateemisessa maailmassa ymmärretä enää pelkästään tai edes pääasiassa korkeakulttuuriksi, vaan se nähdään – kiitos kulttuurintutkimuksen – myös elämäntavoiksi ja niissä oivallisina oleviksi merkitysten järjestelmiksi.

Nimensä mukaisesti mediakulttuurilla on kahtalainen tutkimuskohde ja kahtalainen näkökulma kohteeseensa. Mediaa tarkastellaan *kulttuurisesta* näkökulmasta, siis merkitysten ja ihmisten elämäntapojen muodostumisen näkökulmasta, ja kulttuuria puolestaan *median* näkökulmasta, siis välittyneisyyden ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Humanistiset tekstintutkijat ovat perinteisesti kysyneet, mitä teksteissä itessään tapahtuu. Yhteiskuntatieteilijät puolestaan ovat tutkineet sitä, kuinka ihmiset toimivat. Mediakulttuurin tutkimus yhdistää nämä kaksi kysymystä ja pyrkii saamaan otetta siitä, kuinka mediatekstit ja ihmisten tekemiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Partikulaarisen kulttuurisen tilanteen analyysi on siis tärkeä osa mediakulttuurin tutkimusta. Paradoksaalista kyllä nyt-hetkestä ei kuitenkaan voi puhua liittämättä sitä toisiin hetkiin. Nykyhetken identiteetti on väistämättä sidoksissa siihen, kuinka se eroaa toisista nyt-hetkistä. Toisin sanoen: Partikulaarista ei voi tarkastella ilman tiettyjä yleisiä kategorioita. Tarvitsemme siis mikroskooppia saadaksemme selville, mitä nyt on tekeillä, mutta myös kaukoputkea ymmärtääksemme, mistä nyt-hetkessä oikein on kysymys.

Mediakulttuuri itsestäänselvyysien kyseenalaistamisena

Mediakulttuurin tutkiminen on sen tutkimista, mikä on meitä lähellä. Kohteen läheisyyden ja tuttuuden voisi ajatella helpottavan sen tarkastelua. Mutta toisaalta juuri läheisyys ja tuttuus tekevät mediakulttuurista yllättävänkin liukkaan ja mutkikkaan kohteen. Lähelle on usein kaikkein vaikeinta nähdä.

Media rytmittää arkeamme siinä määrin, että pysähdymme vain harvoin miettimään aamun lehden tai illan suosikkisarjamme olemassaolon edellytyksiä ja seurauksia. Media on ilmaa, jota hengitämme, ei itsessään ihmettelyn aihe. Siihen jos mihin pätee, että sitä mikä on kaikkialla, ei yleensä juurikaan panna merkille.

Sama pätee myös kulttuuriin. Elämäntapamme ja merkitysjärjestelmämme jos mitkä voi nähdä olemassaolomme tiedostamattomaksi ainekseksi. Kulttuuri on sitä, mitä pidämme luonnollisena. Se sijaitsee pikemminkin selkäytimissämme kuin aivoissamme.

Kulttuurista amnesiaa vastaan

Ja kuitenkin juuri ihmettely – ja mediakulttuurin tapauksessa nimenomaan kaikkein tavallisimman ja totutuin ihmettely – on uutta luovan tutkimuksen välttämätön edellytys. Nimenomaan triviaalilta ja banaalilta vaikuttavaa onkin suurin syy ihmetellä.

Joitakin vuosia sitten kierrossa oli margariinimainos, jossa lapsi kysyi: ”Äiti, mitä meillä oli ennen Flooraa.” Mainos tiivistä jotain tärkeää ajastamme, jota luonnehtii oleminen päättymättömässä nyt-hetkessä. Jos nykyhetkeä aiemmin arvotettiin myyttisen menneisyyden avulla, toimii nyt-hetken mittapuuna aivan yhtä myyttinen tulevaisuus. Tulevaisuuteen suuntautumisessa ei sinänsä ole mitään tuomittavaa, kunhan se ei johda nykyhetken irrottamiseen historiallisista edellytyksistään ja vaikutuksistaan. Jos ja kun näin tehdään, on seurauksena muistinmenetyt.

Muistinsa menettänyt ei ymmärrä missä on, mutta ei myöskään sitä, miten on sinne joutunut. Jonkinlaista muistinmenetystä edustavat myös sellaiset näkemykset, joiden mukaan mediatutkimus ja kulttuurintutkimus olisivat jotenkin syytä siihen, että kysymykset korkeakulttuurin ja populaarikulttuurin suhteista ovat nousseet akateemiselle esityslistalle. Korkean ja populaarin suhteita eivät kuitenkaan muuta tutkijat, vaan aivan muut voimat. Itse asiassa vahvin antielitistinen voima ovat nykyään markkinat. Juuri markkinat tasoittavat kaikki erot, purkavat aiemmat arvoasteikot näennäisen tasa-arvoisen vaihtoarvon nimissä. Markkinoiden logiikka on mielihyvän ja moneuden logiikkaa, ohimenevän ja epäjatkuvan logiikkaa. Juuri markkinat vanhentavat kaiken pikavauhtia, panevat meidät unohtamaan.

Markkinat ovat anarkistisin tähänastisen historian voima. Mutta markkinakaan eivät tule toimeen ilman tiettyä konservatiivisuutta. Toisto on niille vähintäänkin yhtä tärkeää kuin uutuus. Markkinat kyllä lupaavat moninaisuutta, mutta käytännössä tuottavat lisää samaa kamaa. Ne vannovat jännittävyuden ja uutuuuden nimiin, mutta uusintavat sitä, mikä on tuttua ja turvallista. Tuuttien ja brandien määrä kyllä kasvaa, mutta valinnan vapaus ei.

Markkinat edellyttävät ihmisiltä paitsi uteliaisuutta ja toimijuutta myös mukavuudenhalua ja alamaisuutta. Moderni maailma onkin samaan aikaan sekä vapauttava että autoritaarinen, sekä hedonistinen että repressiivinen, yhtä aikaa moninainen ja monoliittinen. Jotta potentiaalista anarkiaa voitaisiin hallita, tarvitaan lujia perustuksia ja kehyksiä. Mitä enemmän markkinat uhkaavat horjuttaa kaikkea vakautta, sitä vahvemmin järjestelmän on yritettävä vakauttaa ainakin joitakin arvoja. Yhtä varmasti kuin tietyt aikakauslehdet ennen joulua sisältävät toinen toistaan houkuttelevampia reseptejä, löytyy niistä joulun jälkeen moralisoivia artikkeleita siitä, kuinka herkuttelemaan repsahtanut voi laihduttaa itsensä uimarantakuntoon.

Monitieteisyyden välttämättömyys

Media on ollut osallisena sekä traditioiden purkamisessa että uusien arvojen juurruttamisessa ihmisten mieliin. Painettu sana on osallistunut paikallisyhteisöjen rajojen järkkymiseen ja kansallisvaltioiden muodostumiseen. Sähköiset viestimet ovat nekin antaneet panoksensa kansallisten julkisuuksien rakentumiseen, mutta ne samoin kuin digitaaliset viestimet ovat myös olleet osallisina kansallisten rajojen ylittämässä, uusien ihmisten välisten suhteiden solmiutumisessa, uusien julkisuuksien ja yleisöjen synnyssä.

Suhtautuminen mediaan on kulttuurissamme syvästi ambivalenttia. Uudet median muodot herättävät innostusta ja toiveita, mutta niitä pidetään myös apokalyptisten muutosten edustajina.

Massamediaa on vakavassa mielessä ollut olemassa vasta satakunta vuotta ja se on muuttunut kaiken aikaa. Ihmekö sitten, että tutkijatkaan eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen siitä, mikä on median rooli muutoksessa – onko se pyörremyrsky itse, pyörremyrskyn silmä vaiko jotain muuta.

Yhteisymmärryksen muodostumista tutkijoiden kesken ei helpota sekään, että mediakulttuuri ei ole perinteinen akateeminen oppiala, vaan risteysasema, hybridi, jonka teoriat ja metodit ovat peräisin monesta suunnasta. Ajatus siitä, että mediakulttuuri olisi tutkimisen arvoinen kohde, ei ole koskaan ollut minäkään akateemisen tradition yksinoikeus.

Onneksi näin on. Media on läsnä arjessamme ja vaikuttaa talouteen, politiikkaan, kulttuuriin ja moraaliin monin tavoin. Niinpä sitä on syytä myös tutkia monin eri välinein. Joukkoviestinnän ja taiteiden tutkimus auttavat tässä, mutta apua on myös esimerkiksi psykologiasta, sosiologiasta, politiikantutkimuksesta, taloustieteestä ja miksei myös filosofiasta. Mediakulttuurin tutkimus ei sulje niistä mitään ulkopuolelleen. Milloinkaan ei näet voi olla liikaa näkökulmia siihen, mitä todella on tekeillä. Kuten Walter Benjamin asian tiivistä: ”On kerättävä kaikkea mitä käsiinsä saa, sillä koskaan ei voi etukäteen tietää, etteikö sille olisi käyttöä.”

Mediakulttuurin tutkimuksen onkin oltava monimetodista ja moninäkökulmaista. Myös mediatekstien analysoimisessa tarvitaan monia erilaisia välineitä. Kirjaimet ja liikkumattomat kuvat sentään pysyvät paikoillaan, mutta audiovisuaaliset tekstit ovat kaiken aikaa liikkeessä ja niissä tapahtuu samaan aikaan monta eri asiaa. Tämän mediatekstien multimodaalisuudeksi kutsutun ilmiön tutkiminen ja teoretisointi on kuitenkin vasta alussa.

Multimodaalisuuden haasteet

Median multimodaalisuutta koskevan tutkimuksen ja teorian kehittelyllä on itse asiassa kiire. Mediateknologiat, media-alalla toimivat instituutiot samoin kuin mediatekstitkin kietoutuvat toisiinsa näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa entistä tiiviimmin. Kyse on konvergenssina tunnetusta ilmiöstä. Teknologiat konvergoituvat toisiinsa ja muodostavat uusia multimedian muotoja, joissa yhdet ja samat laitteet tuottavat erilaisia tekstejä. Samaa kannettavaa laitetta voidaan ennen pitkää käyttää puhelimenä, radion ja äänitteiden kuunteluun, television ja elokuvien katsomiseen, liikkumiseen internetissä samoin kuin tietojenkäsittelyyn ja kirjoittamiseen. Myös media-alan instituutiot konvergoituvat, mikä näkyy esimerkiksi televiestintäyritysten, television, elokuvan, musiikin ja tietokoneellisuuden yhteistyössä ja keskinäisissä fuusioissa. Edelleen mediakulttuuriset lajityypit konvergoituvat, ja syntyy uusia hybridisiä lajityyppejä, kuten jo mainittu todellisuustelevisio.

Olisi kuitenkin perin latteaa ajatella, että kyse on yksin tai edes pääasiassa teknologisista muutoksista. Media ei ole teknologiaa eikä myöskään sisältöjä, vaan ennen muuta merkityksellisiä ihmisten välisiä suhteita. Koneet eivät tuota sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia, vaan sosiaaliset ja kulttuuriset suhteet tuottavat koneita. Kyse ei sitä paitsi ole vain muutoksista ja murroksista, vaan myös jatkuvuudesta ja vanhojen elementtien ryhmittymisestä uudelleen. Digitalisoituminen ei esimerkiksi tapa kirjaa, vaan halventamalla kirjojen tuotantokustannuksia auttaa sitä säilymään hengissä.

Analyyssi ja synteesi

Perinteisesti arvokkaaksi on talousteorioissa nähty se, mikä on harvinaista. Kaikkialla läsnä oleva ja kaikkien seuraama media ei tämän käsityksen mukaan voi omata suurtakaan arvoa. Siihen se on ainakin teollistuneissa länsimaissa aivan liian helposti käsiin saatavaa. Ei myöskään tuota erityisen suurta distinktiota, jos katsoo Formula 1 -kisoja tai seuraa euroviisuja. Ja siltikin formulat ja euroviisut ovat huomionarvoisia.

Me kaikki suunnistamme kaiken aikaa tietyssä moraalisisessa tilassa, jossa nousee esiin kysymyksiä siitä, mikä on hyvää ja mikä huonoa, mikä on tekemisen arvoista ja mikä taas ei, millä on itse kullekin merkitystä ja mikä taas on triviaalia ja arvotonta. Arvottaminen on osa ihmisenä olemista. Yhteiskunnat lakkaisivat toimimasta, jos arvottaminen lakkaisi. Niinpä olennaiseksi nouseekin sen pohtiminen, mistä arvottamisen kriteerimme oikein ovat peräisin.

Nykyinen yliopistollinen oppialajako ja sen sisältämät arvottamisen tavat pohjautuvat modernille tiedon logiikalle. Se puolestaan on perustunut erikoistumiselle ja tiedon kohteiden jakamiselle yhä pienempiin osiin. Tieteen on ajateltu edistyvän siten, että tiedämme yhä enemmän yhä vähemmästä. Yliopistojen oppialat ovat kehittäneet omat alanmäärittelynsä ja määritelleet itselleen soveliaina pitämänsä metodit. Lähtökohtana on ollut kunkin oppialan autonomia, riippumattomuus muista oppialoista.

Mediakulttuuri on antimoderni tutkimus- ja opetusalue sikäli, että sen tutkimuskohde purkaa jakoja ja kutsuu esiin synteettisiä lähestymistapoja. Tällaisena alueena mediakulttuuri kuuluu yliopistoissa viime vuosikymmeninä yleistyneeseen oppialojen väliseen liikehdintään, jossa on kysytty myös tieteellisen tiedon luonnetta ja paikkaa yhteiskunnassa. Tätä suuntausta ovat edustaneet näkyvästi muun muassa kulttuurintutkimus ja naistutkimus. Liikehdinnässä ei ole kyse vain eri oppialojen välisten yhteyksien solmimisesta, vaan myös uusien tilojen luomisesta perinteisten oppialojen ulkopuolelle.

Mediakulttuuri on yksi tällaisista monitieteisistä, perinteisten oppialojen rajoja purkavista alueista. Kun siirtyminen kaksipuoliseen tutkintojärjestelmään avaa uusia mahdollisuuksia uudistaa yliopistojen tutkimus- ja opetustoimintaa yhteiskunnan ja kulttuurin muutosten edellyttämällä tavalla, emme aio seurata tapahtumia sivusta, vaan olla aloitteellisia monitieteisen yhteistyön rakentajia.

Katuoja ja tähdet

Esitelmäni lähestyy loppuaan. Kohta olen astunut virkaani, ja me kaikki saamme ansaitsemamme kahvit. Mutta sitä ennen vielä muutama loppuhuomautus:

Sana "virka" merkitsee tunnetusti valtion tai muun julkisyhteisön hallinnonalaan kuuluvaa tehtäväkokonaisuutta, tiettyä tointia ja työtä. Mutta etymolo-

gialtaan "virka" merkitsee myös ansaa. Sanalla "virkatie" on ennen tarkoitettu ansastettua polkua. Samaan virkaan ei siis pitäisi voida astua kahdesti, koska jo yhden astumisen pitäisi opettaa. Mutta kahdesti samaan virkaan ei voi astua sikälikään, että mediakulttuuri ja sen myötä viran tehtäväkokonaisuus muuttuu kaiken aikaa.

Samaan virkaan ei tulisi joutua astumaan kahdesti sikälikään, että virkaan astuminen merkitsee astujalle aina myös tiettyä kriisiä. Oscar Wilde jo kirjoitti, että maailmassa on kaksi tragediaa: ettei saa mitä haluaa ja että saa minkä haluaa. Niinpä virkaan astumisen yhteydessä on syytä pysähtyä miettimään myös sitä, mitä oikeastaan haluaa virallaan ja elämällään tehdä.

Nykymaailma haluaa uskotella meille, että olemme nähneet kaiken. Paljon me olemmekin nähneet emmekä välttämättä hätkähdä enää silloinkaan, kun pitäisi. Kaikkea emme ole kuitenkaan todellakaan nähneet. Emme voi vielä esittää lopullista tuomiota ihmisluvusta, koska niin harva tähän asti eläneistä ihmisistä on voinut nauttia sellaisista elinehdoista, joissa he olisivat voineet esitellä parhaita puoliaan. Me emme todellakaan elä historian jälkeistä aikaa. Maailma on vasta nuori, ihminen on vasta nuori, sekoitus julmuutta ja jaloutta, eläintä ja enkeliä.

Yliopisto ei ole huonoin paikka sille, joka haluaa jättää jälkensä maailmaan, tuottaahan yliopisto tunnetusti ne, jotka tuottavat tulevan tiedon. Virassani haluan olla mukana synnyttämässä sellaisia uusia mediakäytäntöjä, jotka eivät vahvista vallitsevia ennakkoluuloja eivätkä kannusta älylliseen laiskuuteen. Opettajana toivon voivani olla mukana sellaisten mediakulttuurin asiantuntijoiden kehkeytymisessä, joiden asennetta maailmaan ja työhönsä eivät sanele skeptisyys ja relativismi, ei yksioikoinen oman edun tavoittelu eikä puhtaan instrumentaalinen suhde omaan ja muiden ihmisten toimintaan. Haluan kasvattaa itsessäni ja muissa uteliaisuutta, kykyä nähdä itsensä myös toisten silmin ja asettua toisen asemaan. Jos onnistun saattamaan maailmaan sellaisia mediaa koskevan tiedon tuottajia, jotka ymmärtävät olevansa sattuman eikä välttämättömyyden tulosta ja näkevät olevansa partikulaarisia eivätkä universaaleja, en ole tunut virkaani turhaan.

Järki saattaisi kehottaa tässä tilanteessa pessimismiin, mutta tahto kutsuu optimismiin ja toimintaan. Toiseen Oscar Wilde -sitaattiin päättääkseni: "Kaikki meistä ovat katuojassa, mutta sieltäkin voi nähdä tähtiin."